

Valstiskās suverenitātes un krimināltiesiskās jurisdikcijas kolīzijas kibertelpā

Uldis Ķinis

Rīgas Stradiņa universitāte, Juridiskā fakultāte, Latvija

Ievads. Ar kibertelpu pieņemts apzīmēt jebkuru interaktīvu darbību, kas notiek, lietojot automatizētas datu apstrādes sistēmas (ADAS) tiešsaistē. Kibertelpai nav ģeogrāfisku robežu. Tas nozīmē, ka uz to nosacīti iedarbojas visu valstu – starptautisko tiesību subjektu – krimināltiesiskais regulējums. Tādējādi uz šo kvazi telpu attiecas arī visu starptautisko tiesību subjektu suverenitāte – neierobežota, neatkarīga augstākā politiskā vara pār valsts teritoriju.

Krimināltiesību izpratnē ar jurisdikciju saprot valsts spēju pieņemt normas, kurās aizliegta vai ierobežota konkrēta (jurisdikcijā noteikta) darbība vai bezdarbība. Tātad valstij ir suverēnas tiesības izdot vispārobligātas normas, kurās atzīta konkrēta darbība vai bezdarbība par krimināli sodāmu un par to noteikts sods. Otrā tiesība, kas izriet no šī jēdziena, ir spēja piemērot likumu (*jurisdiction to enforce*). Savukārt trešā tiesība ir saistīta ar tiesas jurisdikciju iztiesāt lietu par konkrēto nodarījumu.

Kolīzija vienmēr ir saistīta ar pretrunu. Prezentācijā tiks apskatītas jaunākās krimināljurisdikcijas doktrīnas attīstības tendences pasaulē un to potenciālais konflikts ar starptautiskajām publiskajām tiesībām un nacionālo krimināltiesisko regulējumu. Tas ir saistīts ar centieniem noregulēt pierādījumu iegūšanu kriminālprocesā no mākoņdatošanas pakalpojumu sniedzējiem, nesaskaņojot šo procesu ar valsti, kurā pakalpojumu sniedzējs ir reģistrēts un veic savu darbību. Austrālijas universitātes profesors D. Svantesons Eiropas Padomes Kibernoziēdzības ekspertu konferencē *OCTOPUS 2016* izvirzīja domu, ka jēdziens “valsts suverenitāte” ir novecojis un neatbilst mūsdienu sabiedrības prasībām. Pastāv viedoklis, ka tiesībaizsardzības speciālistu darbības pierādījumu iegūšanā, kas veiktas ārpus fizisko datu atrašanās vietas, nebūtu vērtējamas kā suverenitātes pārkāpums.

Darbā tiks veltīta uzmanība atsevišķu valstu centieniem atteikties no pašreizējā teritoriālā principa koncepta kibernoziēdzumu izmeklēšanā, attiecinot tā izpratni arī uz vietām, kur glabājas tās personas dati, kas ir iesaistīta kibernoziēdzumā kā cietušais vai aizdomās turētais.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Izanalizēt dažādas piedāvātās jurisdikcijas koncepcijas. Atklāt šo koncepciju trūkumus un piedāvāt risinājumus.

Materiāls: OCTOPUS konferences materiāli, Konvencija par kibernoziēdzumu, ASV un Igaunijas tiesību akti, juridiskā literatūra par krimināljurisdikciju. Analīzei izmantotas juridiskās interpretācijas metodes.

Rezultāti. Pētījumā ir izvērtētas dažādas jurisdikcijas koncepcijas un secināts, ka tās piemērojamas tiktāl, cik tās nav pretrunā ar starptautisko publisko tiesību principiem.

Secinājumi. Kiberjurisdikcija krimināllietās nav atraujama no valstu suverenitātes. Katrai suverēnai valstij ir tiesības piemērot valsts likumus savā teritorijā un gadījumos, kad to paredz starptautiskie līgumi, tās piemērot saskaņā ar paplašinātās teritoriālās jurisdikcijas principu.

Tomēr suverēnai valstij nav tiesību izdot tādas normas, kas pārsniegtu šīs teritoriālās un paplašinātās teritorijas jurisdikcijas robežas. Tas būtu atzīstams par nacionālās valsts suverenitātes pārkāpumu.